

NIELS OTTO TANK — EN NORSK MISJONÆR FOR 100 ÅR SIDEN

AV MISJONSPREST ERLING DANBOLT

En av de mest eiendommelige skikkelser i norsk misjonshistorie er Niels Otto Tank, den rike arvingen som tross den glimrende politiske karriere som lå foran ham, foretrakk misjonærlivets slit blant Syd-Amerikas slaver, for å ende sitt liv som utvandrerhøvding ved de store sjøer i USA. I norsk misjonshistorie er han blitt glemt, men i utvandrerhistorien har han fått plass blant pionerene,¹⁾ og hans hjem i Greenbay er nu museum.²⁾

I den senere tid er Tank ofte blitt omtalt i pressen her hjemme,³⁾ også i den kristelige presse.⁴⁾ Men det er hans innsats blant utvandrerne som omtales, mens hans misjonsinnsats bare så vidt nevnes, og de nokså fantastiske legender som har dannet seg omkring hans eiendommelige livsskjebne, får en bred plass. Etter hva de norske utvandrerhistorier forteller, ville Otto Tanks far, statsråd Carsten Tank på Rød ved Halden, gjøre sin eneste sønn til konge av Norge. Han sendte ham derfor på studieferd til Europas hoffer og universiteter for at han kunne leve seg inn i de høyeste kretser. Målet var å få ham gift med en prinsesse av det gamle kongehus, så skulle nok veien til Norges trone stå ham åpen. Men det gikk ikke som den gamle statsmann ville. «Da hendte det sig,» heter det i Hj. R. Holand: «De Norske Settlementers Historie»,⁵⁾ «at han langt oppe i Tysklands Bjerger i den lille Landsby Herrnhut stirrede ind i et Par dybe, alvorlige og sjæfulde Øine, som tilhørte en ung Kvinde blandt de pietistiske Brødrefolk, der udgjør Stedets Befolkning. Glemte var fordums værdslige Paamindelser, Kongedømme, Hoffets Pomp og Pragt og værdslige Magt og Ære. For-

libelsen var Øieblikkelig. I en Hast fik han «ja» og drog hjem med sin Brud. Men hans Fader, den ærgjerrige gamle Statsmand, havde glemte alt om Romantik og Kjærlighed. Brustne var hans dyreste Haab og fortabt hans Livs Lykke. Med Haan og Bebreidelser forstødte han sin Søn. Men Nils Otto var dybere greben end hans Fader havde tenkt. Med sin unge Brud gjorde han sig straks ferdig, og reiste til Syd-Amerika som Missionær.» Holand henviser til Tanks nærmeste familie som kilde for disse opplysninger, og de har siden hørt med som fast ledd i omtalen av Tank.⁶⁾

Men familietradisjoner er ofte upålitelige. I dette tilfelle er der blandet sammen begivenheter som i og for seg er dramatiske nok.

Det er riktig at statsråd Tank førte et stort hus på Rød.⁷⁾ Han ble ansett som Norges rikeste mann, og tok aktivt del i politikken omkring 1814. Han ga 10 000 Spd. til Universitetet i 1811, i 1814 var han medlem av Christian Frederiks regjering, og i 1821 stortingspresident. At hans eneste sønn skulle gjøre en glimrende karriere, har han sikkert regnet med.

Niels Otto var født 11. mars 1800.⁸⁾ Han vokste altså opp i en beveget tid i et hjem hvor dagens begivenheter opptok sinnet.

I 1817 ble Otto konfirmert, og han fikk den attest: «Udmerket god Kundskab, stadig Forhold.»⁹⁾ Moren, Catharina Tank, var født Cappelen. Hun var en from kvinne av herrnhutisk retning. Hjemmet på Rød var derfor ikke noe rent verdslig hjem.

Kort etter konfirmasjonen dro Otto til London, hvor vi finner ham i 1818.¹⁰⁾ Men ellers kjenner vi ikke noe større til denne hans formodentlig første utenlandsreise.

Men så hendte det noe som kom til å gripe dypt inn i Tanks liv, og det er vel dette som danner grunnlaget for den familietradisjon vi har nevnt. Otto ble gla i en ung pike som ble oppdratt på Rød, og hun gjengjeldte hans følelser. Men da de ville forlove seg, måtte foreldrene fortelle dem at den unge piken var en uekte datter av statsråd Tank. De var altså søsken.¹¹⁾

At en slik begivenhet førte Otto inn i en alvorlig krise, kan en godt forstå. Det er ikke umulig at det var denne krisen som ga foranledningen til hans omvendelse. Han stod visstnok allerede på denne tid i forbindelse med brødremenighetsforstander N. J.

Holm¹²⁾ i Christiania, og antagelig også med Jan Theodor Kiel-land,¹³⁾ som han sluttet et varmt vennskap med.

Et langt brev til fetteren misjonselev J. W. Cappelen¹⁴⁾ i Basel fra våren 1825, viser oss Otto Tank som en ivrig kristen, som «intet vide uden den korsfæstede Frelser», aktivt interessert i alt kristelig arbeid som bibelutbredelse og misjon. Han har en misjonsbøsse på værelset, og han skaffer bibler og misjonsbøker fra England og Sverige både til utdeling og til utlån. Allerede i desember 1824 drøftet han spørsmålet om å opprette et misjonsselskap (eller en misjonsforening) her i landet med presten Arup¹⁵⁾ i Ullensaker under et besøk der.¹⁶⁾

Men Otto Tank har enda ikke oppgitt sine politiske interesser. I et brev til J. Th. Kielland fra august 1825 kommer det tydelig fram. Her sier han: «Jeg tilhører mig paa en Maade ei lengere selv — jeg er paa en vis Maade viet til Staten — til et bestemt Kald i den. Men mit Kalds Pligter kjender vist ingen Steds-Grænser — ja er hjemme i det ganske Fødeland — men Kaldet er der, og man maa da følge strengt de Veie som det byder. . thi vi skal med Hovedet tjene Staten (den verdslige) og dog bevare Hjertet for den høiere Stat hvoraf alle ere og igjen skal komme.»¹⁷⁾

Etter disse uttalelser å dømme har Tank fremdeles høye politiske ambisjoner. Samme høst drar han ut på en lengre utenlandsreise — den varte fra september 1825 til våren 1827.¹⁸⁾ Han lærte å beherske både tysk, engelsk og fransk. Mens statsråd Tank var en grand Seigneur etter fransk mønster, ble Otto typen på en engelsk gentleman. På reisene studerte han mineralogi, fysikk og kjemi. De skal ha ført ham til både Sverige og Danmark, Tyskland, Sveits, Italia, Frankrike, Holland og England,¹⁹⁾ men hvilke land han besøkte på reisen i 1826, vet vi ikke med bestemthet.

Om Tanks religiøse utvikling forteller Holm at han i flere måneder oppholdt seg hos Henrik Steffens i Breslau. Her kjempet han seg fri fra de filosofiske spekulasjoner som han var kommet inn i under oppholdet i London i 1818. Steffens henviste ham til Brødremenigheten, og et opphold i Herrnhut i påskeuken 1826 hjalp ham gjennom, så evangeliet nu ble det eneste faste punkt for ham.²⁰⁾ Som vi har sett, var han en bekjennende kristen allerede tidligere, men fra nu av er han helt bestemt av det herrnhutiske

kristendomssyn. Den politiske interesse bevarte han fremdeles, inntil han i 1829 oppga den for alltid. Om dette sier Holm i et brev til Herrnhut i 1830: «For et år siden var jeg meget engstelig for Tank. Han syntes meg en fullstendig «Werther», og dertil var hans politiske svindel steget til det høyeste. Zinzendorfs Berlinertaler brakte ham Frelseren. Politikk, forelskelse, menneskeadel og hva spøkelsene ellers heter, forsvant eller ble kalt til orden. Salvelsen lærte ham alt.»²¹) At Holm her taler om «svindel» må man ikke ta for høytidelig. Han var herrnhuter, og så med store betenkeligheter på alt som hadde med politikk å gjøre. Det interessante er at Tank nu gjennom en ny religiøs krise har gjort seg ferdig med politikken. Selv anser han det som sin egentlige omvendelse.²²)

Fra nu av hører han helt til den herrnhutiske krets. 17. september 1830 blir han opptatt i brødremenigheten i Christiania,²³) som han ofte besøker. Men han bor mest på gården Holmgild, som han har bygslet av faren.²⁴)

I 1829 gikk Carsten Tank fallitt på grunn av de fortvilede pengeforhold i landet.²⁵) Otto fikk nu en masse arbeid med booppgjøret og auksjonene. En hel del av eiendommene ble kjøpt av P. M. Anker, som var gift med Ottos søster Dikka. De overtok Rød og ble boende der. I januar 1832 døde Carsten Tank.²⁶)

Otto ville nu gjerne til Herrnhut. I den anledning sier Holm i et brev dit, at han er ikke skapt for pedagogikk, men han passer som forvalter på et landgods, han har en sjelden øvelse, dyktighet og hell. Foruten dette hans egentlige arbeid er han øvet i kontorhold, og har en påfallende handelslykke i motsetning til faren.²⁷) Litt senere sier Holm: «Br. T. synes å ha i særlig grad Judas Iskariots egenskap, det er også br. Früaufs mening. I pengesaker (er han) grei, pengene formerer seg i hans hender. Skulle han være den kalte økonom for oss?»²⁸) Den underlige henvisning til Judas må etter sammenhengen være ment in bonam partem.

Sommeren 1832 kom brødremenighetspresten Früauf fra Zeist til Christiania på visitas.²⁹) Tank talte da med ham om sitt ønske: å komme til Herrnhut. Früauf hadde datteren Marianne med på reisen. Tank forteller senere at fra den tid var Marianne i hans tanker, men han betrodde det ikke hverken til henne eller til andre.³⁰)

I 1834 fikk Tank lov å slå seg ned i herrnhuterbyen Christiansfeld i Slesvig.³¹⁾ Året etter overtok han forretningsledelsen der.³²⁾ I 1836 ble han opptatt i menigheten.³³⁾ Han bestyrte Brødrehuset.

Medlemmene av brødremenigheten var inndelt i «kor» for «ledige brødre», «ledige søstre», gifte og enker. I Brødrehuset bodde de ledige brødre. De var håndverkere som arbeidet hver i sitt verksted, men bodde sammen, hadde sine egne møter og egen prest. Det var som et læregutthjem, med gode sovesaler for svenner og læregutter. Men samtidig med undervisning både i alminnelige skolefag, og særlig i kristendomskunnskap.^{33b)} Derfor var det også en slags skole for vordende misjonærer. I Tanks tid var det en veldig fremgang. På 4 år ble personalet nesten fordoblet,³⁴⁾ og flere av brødrene dro ut som misjonærer.³⁵⁾

Etter noen års forløp bestemte menighetsledelsen at Tank skulle gifte seg. Det var i 1838. Da han hadde gitt sitt samtykke, utså menighetsledelsen (Unitäts Ältesten Conferentz) ved loddtrekning Marianne Dorothe Früauf til hans brud.³⁶⁾ Hun var født i nærheten av Herrnhut 3. juli 1804³⁷⁾ og var på denne tid bestyrerinne for den store pikeskolen som brødremenigheten hadde i Montmirail i Sveits. Ingen kjente til Tanks ønsker. Han så det derfor som en særlig styrelse at han fikk nettopp den han i mange år hadde tenkt på.³⁸⁾

Tank fortsatte arbeidet i Christiansfeld helt til i 1841. Da kalte menigheten dem til å dra til Suriname som misjonærer. Og de sa ja.³⁹⁾ Vinteren 1841—42 var de i Herrnhut. Her fikk de en sønn som døde som ganske liten.⁴⁰⁾ Den 24. april 1842 ble Tank ordinert til diakonus,⁴¹⁾ dvs. prest. Og i august 1842, nettopp mens det norske misjonsselskaps stiftere var samlet i Stavanger, innskipet de seg til Holland.⁴²⁾ Den 27. september 1842 kom de til Paramaribo,⁴³⁾ hovedstaden i den hollandske koloni Suriname.

Suriname⁴⁴⁾ ligger på nordkysten av Syd-Amerika mellom fransk og britisk Guiana. Av flateinnhold er den omtrent halvt så stor som Norge, 150 000 km². Men det er bare en liten del av landet som er oppdyrket, nemlig den smale kyststripen. Her er det frodige plantasjer. Og av befolkningen (ca. 150 000) bor storparten (86 000) her, derav 50 000 i hovedstaden Paramaribo.

I siste halvdel av forrige århundre ble det innført kulier fra China,

Java og India for å arbeide på plantasjene. Før den tid falt alt plantasjearbeid på negerlavene. Av den nåværende befolkning regner man at 60 000 nedstammer fra dem.

For 100 år siden falt den fargede befolkning i 3 grupper. 1. Indiaerne som levde spredt innover i urskogen. 2. Negerlavene. 3. Frinegrene (det var bortløpne slaver som hadde slått seg ned langt inne i skogen hvor kolonitroppene ikke maktet å fange dem inn igjen, de hadde vunnet sin frihet allerede i 1765).

Brødremenigheten hadde begynt arbeidet i Suriname allerede før midten av 1700-tallet. Men klimaet var krevende, særlig var gulfeberen slem, og forholdene urolige. Det varige arbeid i det egentlige Suriname begynte i 1754, da to skreddere, Ralph og Dehne, slo seg ned i Paramaribo. De leide først noen slaver — siden kjøpte de dem — og begynte et skredderverksted. I 1767 fikk de eget hus, og det har vært sentrum for deres arbeid i Suriname til denne dag.

Det var brødremenighetens misjonsprinsipp at misjonærene skulle underholde seg selv ved håndverk. Misjonsstasjonene ble derfor rene kolonier, hvor storparten av misjonærene vesentlig var opptatt med håndverk eller handel. De bodde sammen i en felles husholdning, hvor de alle skulle avlevere det de tjente på sitt arbeid. Dette førte ofte til rivninger. Klimaet slet på humøret. Alle tjente ikke like meget, det ga anledning til misunnelse.

I Paramaribo ble virksomheten allerede i 1777 utvidet med et bakeri, og i 1788 med urmakerverksted. Da Tank kom ut og overtok stillingen som Vorsteher (forretningstørrer), var det 13 misjonærer i Paramaribo. Nu da Tanks og et annet ektepar kom til, ble de 17 (6 ektepar, 3 «ledige Brüder», 1 enkemann og 1 enke).⁴⁵⁾ Blant dem var en nordmann, Hans Martin Sand fra Trondheim.⁴⁶⁾ Han var kommet ut et par år før.

Det var i alt 4 stasjoner, men misjonærene bodde i Paramaribo og bestyrte dem derfra, unntagen en stasjon som lå langt inne i urskogen, blant frinegrene. I 1840-årene ble et par nye stasjoner anlagt, og forretningsdriften ble utvidet med gårdsbruk og skomakerverksted.

Misjonsarbeidet var nemlig på denne tid i en rivende utvikling. I 1834 var slavene blitt frigitt i de engelske kolonier.⁴⁷⁾ Suriname fulgte ikke etter før i 1863.⁴⁸⁾ Men spørsmålet var brennende i

hele denne tid, og det tvang slaveeierne til å stille seg mindre avvisende overfor misjonsarbeidet. Før 1834 hadde misjonærene ikke adgang til mer enn 6 plantasjer.⁴⁹⁾ Allerede i 1835 fikk de slippe inn på 46 plantasjer.⁵⁰⁾ I 1840 var tallet steget til 102,⁵¹⁾ og i 1850 til 152.⁵²⁾ Dette førte til en veldig framgang for misjonsarbeidet. Tallet på døpte steg fra 2159 i 1830 til 3153 i 1840, og videre til 8218 i 1850.⁵³⁾

Tallet på dem som var under kristelig påvirkning steg i 1840-årene fra under 8000 til nær 18 000.⁵⁴⁾

Den store hindring i arbeidet var *slaveriet*. Det fantes ikke fri arbeidskraft. Derfor var misjonen også nødt til å holde slaver, i 40-årene eide den 61.⁵⁵⁾ Misjonærene behandlet selvsagt slavene pent, men ellers ble de uhyre slett behandlet. Helt til 1860 var det forbudt å undervise dem i skrivning,⁵⁶⁾ og skoler ble i alminnelighet ikke tillatt før i 1844.⁵⁷⁾ Slavene kunne ikke inngå lovlige ekteskap. Eieren solgte gjerne mannen til én kant og konen til en annen. Og den nye eier giftet dem sammen med en eller annen av sine slaver. De kunne ikke stifte varige hjem, og moralen var derfor under all beskrivelse. De fikk ikke klær på kroppen heller. Og de ble pisket for den minste ting. Maten var utilstrekkelig, og husene usunne. Derfor var dødeligheten blant slavene uhyggelig stor.

Om Tanks arbeid i Suriname er det blitt sagt at Tank var konge i Suriname da han var der. Han var en stor, sterk kar som ikke sparte på kreftene. Han var flittig til å besøke syke. I den verste middags-heten gikk han omkring med en fart så de andre ikke greide å følge med. Han var nøysom til det ytterste, så det vakte misnøye blant de andre.⁵⁸⁾ En misjonærfrue forteller⁵⁹⁾ at da hun kom til Paramaribo i 1844, var det Tank som sørget for innkvarteringen. Men den var skrøpelig. Gulvet i huset lå så lavt at det stod under vann når det regnet, og en kunne stikke hånden gjennom sprekkene i veggen. Innbo var det smått med, et bord, en gammel kommode, fire stoler og to senger var hele det inventar det unge misjonærpar fikk i sitt nye hjem. Da fruene ba Tank om å få et skap, skaffet han det meget beredvillig, laget av en gammel pakkasse. Men han innbød nykomlingen til å se hva han selv greide seg med. Han trakk ut en kommodeskuff, og der lå hele hans garderobe — en søndagsdress. Seng greide han seg uten, han lå på flatseng. «Der ser De hva en

misjonær trenger!» sa han til oppmuntring for den unge misjonærfruen.

På denne tid hadde Tank nettopp mistet sin hustru. Fru Tank døde av feber den 10. september 1844.⁶⁰⁾ Hun etterlot seg en datter på 1½ år.⁶¹⁾

Som forretningsfører og senere preses⁶²⁾ (tilsynsmann), reiste Tank meget i sin misjonærtid. I 1845 var han en tur til frinegrene i det indre av landet, til Bambey hvor misjonæren Rasmus Schmidt nettopp var død og hvor fruen stod alene igjen mange dagsreiser fra sine kolleger. Reisen gikk med kano oppover elven. Når de skulle gjennom de mange strykene, måtte båtsmennene hoppe uti og trekke båten oppover med lianer. På begge sider av elven hang urskogen utover, ugjennomtrengelig og fiendtlig, full av giftige slanger og farlige insekter. Overalt lurte den usynlige fiende gulfeberen.

Tank hadde i oppdrag å spørre fru Schmidt om hun var villig til å gifte seg igjen og fortsette arbeidet i Bambey.⁶³⁾ Hun sa ja til det, og ble gift med den nye misjonær Meissner. De holdt ut i 4 år til, da greide ikke Meissner klimaet lenger, og de måtte reise. Nu ble stasjonen flyttet tre dagsreiser lenger nedover elven, og nye folk tok arbeidet opp. Men den ene etter den andre bukket under. Blant dem også Sand, som døde der den 2. januar 1852.

Tank var i Bambey i 14 dager. Han fant et blomstrende, lite stasjonsanlegg med kirke og stasjonshus. Kirken var av tre, de andre husene av flettverk. Arbeidet ble nu ledet av den innfødte predikant Hiob. Særlig gjør sangen et sterkt inntrykk på Tank, og gla i barn som han var, flokket de små seg om ham, mens hedningebarna flyktet da de så en hvit mann. Han forteller at de kristne er freidige og muntre og rede til å forsvare sin tro. Men hedningene er rasende på dem og vil ha tvekamp for å avgjøre hvem som har rett. Før Tank reiste hjem, hadde han den glede å kunne døpe 4 katekumener «under en mektig følelse av Guds nåde».⁶⁴⁾

Tank foretok også andre reiser til det indre av landet,⁶⁵⁾ og skal ha funnet gull. Men han sa det ikke til noen og utnyttet det ikke, da han mente det ville skade misjonsarbeidet.⁶⁶⁾

I Paramaribo tok Tank initiativet til en ny arbeidsmåte: overhøringer. Og de ble en suksess. «Det var som når man ryster et plommetre om høsten, det regnet med barn,» sier han.⁶⁷⁾

I beretningen om en reise til stasjonen Bergendal i 1846, klager Tank over slavenes kår. Det er så usigelig vanskelig for dem å leve som kristne. Men han er ikke mismodig likevel. Nei, han sier: «Vi gjør Herrens gjerning, og før eller siden skal han nok vite å la lenkene falle og befri disse stakkars skapninger, ja, hele menneskeheten, fra slaveriets svøpe.»⁶⁸) Tank var klar over at slaveriet var uforenlig med kristendommen. Det skal ha vært på hans foranledning at misjoneren friga sine slaver i 1848.⁶⁹)

Men da hadde Tank allerede forlatt Suriname. Etter oppdrag av sine kolleger dro han i mai 1847 over de Vest-Indiske øyer til Nord-Amerika for å studere slavespørsmålet. Da han kom til New York, leide han et skip, lastet det med mel, saltkjøtt og fisk og sendte det til Suriname uten at misjonærene der ante noe om det før det kom. Det ble god forretning. Men hans kolleger syntes det var for selvrådig.⁷⁰)

Våren 1848 kom Tank til Holland. Her opptok han forhandlinger med regjeringen, og oppnådde at den bevilget et årlig bidrag til brødreminighetens arbeid. Det innebar en anerkjennelse som betydde mer enn pengebeløpet.⁷¹)

Tank forhandlet også om slaveriet. Og han skrev et opprop mot det.⁷²) Han la ikke fingrene imellom, men skildret slaveriet i dets gru. Resultatet var at slaveeierne ble rasende. De krevde at misjonærene skulle ta avstand fra Tanks fremstilling. Misjonærene kunne ikke benekte noe av det Tank hadde skrevet, men hvis de ga ham medhold, ville de ikke få adgang til plantasjene lenger. De valgte derfor den noe ynkelige utvei å skrive en omsvøpsfull fremstilling som ikke benektet Tanks ord, men snakket det hele hen. Hjemme i Holland vakte Tanks skrift begeistring. Men han kunne ikke vende tilbake til Suriname etter et slikt angrep på slaveriet.

I Holland kom Tank i forbindelse med en lærd prest og kunstsamler, Domine van der Meulen. Og han ble i 1849 gift med datteren Katharina van der Meulen.⁷³) Med henne skal han ha fått en formue på 1½ million gulldollars.⁷⁴)

Tank tok nu en tur til Norge. Han var en tid på Rød hos svogeren P. M. Anker (søsteren var død i 1833 og Anker gift igjen). P. M. Ankers sønn Hermann Anker, som da var 10 år gammel, forteller at dette besøk gjorde et veldig inntrykk på ham. «Det var en herlig

mann,» sier han. Tank kom inn til ham mens han satt og leste lekser, så seg om og stod lenge ved vinduet. Så sa han: «Ja, slik satt jeg også og leste her engang. Det er enda vakrere enn jeg husket det. Men stillestående. Har du ikke lyst til å være med når jeg reiser over Atlanteren?» «Hva skal du gjøre over der?» spurte jeg. «Jeg skal prøve å lage et virkelig Jesu rike, hvor alle skal være som brødre,» sa han.

Om kvelden lyttet Hermann ivrig til samtalen. «Tenk en mann som hadde bodd mellom negrer og indianere!» Da sa Tank at det var synd på de norske guttene som kom til Amerika. De glemte snart norsken, for det var ikke noen norsk skole der, og ingen kunnskaper i jordbruk hadde de. . Man kunne godt forene en kristelig skole med undervisning i norsk og jordbruk.⁷⁵⁾

Når Tank snakket om Amerika, var det fordi han var på vei dit. Det var noen norske herrnhuter som hadde slått seg ned i Wisconsin. En Farsunding, John Olsen, var deres åndelige leder. De skrev til herrnhutene i Norge og ba om hjelp.⁷⁶⁾ Og så fikk de over en tidligere elev av misjonsskolen i Stavanger, Andreas M. Iversen⁷⁷⁾ fra Kristiansand. Han hadde måttet slutte på misjonsskolen visstnok på grunn av sin herrnhutiske innstilling. Nu ble han ordinert til prest for de norske herrnhuter i Amerika.⁷⁸⁾ Han anses gjerne som den eneste norske herrnhuterprest i Amerika,⁷⁹⁾ men Tank var jo også prest, så de var da to. Iversen må ha vært en mann det var fart i. Da han hadde vært prest i 38 år, studerte han litt medisin, og fortsatte som læge i mange år.⁸⁰⁾

De norske herrnhutene som bodde i Milwaukee, ville gjerne flytte ut på landet, men hadde ikke midler til å kjøpe land. Her kom Tanks rikdom vel med. Han kjøpte land ved Green Bay. Her ville han anlegge en koloni etter herrnhutisk mønster, i likhet med Herrnhut og Christiansfeld. Og folk var begeistret. Allerede i august 1850 flyttet 42 voksne med sine familier til den nye koloni som fikk navnet Ephraim. De åndelige ledere var foruten Tank og Iversen, en tysk herrnhuterprest ved navn Fett.⁸¹⁾

Fil å begynne med gikk alt bra. Tank bygget et stort hus hvor de hadde felles husholdning samt daglige andakter og gudstjenester, slik som herrnhutene bruker. En høyere skole ble også begynt. Den skulle bli et slags universitet for utvandrerne. Men alt et års tid

etter ble det rivninger. Fett og Iversen fryktet Tanks innflytelse. Han var i all sin ferd den belevne mann, mens de andre utvandrere kom fra helt andre sosiale lag. De ville han skulle stykke ut jorden til dem. Men det var stikk i strid med Tanks store planer om et samfunn hvor jorden var felleseie, og hvor alle arbeidet sammen for det felles beste, «et virkelig Jesu rike», som han hadde sagt til Hermann Anker.

Dette kunne utvandrene ikke forstå. De var redd for å bli husmenn. Under Iversens ledelse flyttet de i 1853 ut til Door County hvor de anla et nytt Ephraim. Tank satt alene igjen i sin koloni. Hans store tanke var det ingen som forstod, hans offervilje var for-gjeves.⁸²⁾

Tank ble boende i Tanktown (Ephraim) til sin død den 4. mai 1864.⁸³⁾ Ett år før hadde han fått oppleve at slaveriet ble opphevet i Suriname, 1. juli 1863. Hans datter Mary døde i 1872 og fruene i 1891.⁸⁴⁾

Otto Tanks liv ble rikt på omskiftelser. Han hadde vært Norges rikeste arving med høye politiske ambisjoner. Men han oppga dem for evangeliets skyld. Og da faren tapte sin rikdom, var han likevel tilfreds, og like gavmild som før. Han hadde stått som leder for andre både i Christiansfeld og i Suriname, men han visste også selv å adlyde. På misjonsmarken var han lederen som gikk foran de andre i selvfornektelse. Handelslykken fulgte ham både i Christiansfeld og i Suriname, til gagn for det arbeid han ledet. Da han på nytt ble en rik mann, satte han hele sin formue inn på å hjelpe andre. Men de forstod ham ikke, de skjønnte ikke at for ham var det *omsorgen for sjelene* som var det drivende, ikke bare når han forkynte Guds ord, ikke bare når han underviste barna, men også når han administrerte sin formue. I utvandringshistorien står han som en blåøyet idealist som ikke forstod den verden han levde i. Men det er ikke riktig. Man forstår ikke Tank uten at man forstår at for ham var det bare ett som betydde noe — Guds rike.

NOTER

¹⁾ Hjalmar Rued Holand: De Norske Settlementers Historie, Chicago 1912. Hjalmar Rued Holand: Den merkeligste Emigrant i Nordm.forb. julehefte 1924 s. 10 ff. Hjalmar Rued Holand: Old Peninsula Days. Tales and Sketches of the

Door County Peninsula. Ephraim Wisc. 1928. O. F. Norlie: History of the Norwegian People in Amerika. 1925. Th. C. Blegen: Norwegian Migration to America 1825—60. 1931. I. Semmingsen: Veien mot vest. Utvandringen fra Norge til Amerika 1825—1865. Oslo 1941. — ²) «Ukjendt nordmand hædres» i «Nordmandsforbundet» 1910, s. 53, Alice Oftedal: En norsk misjonær i Midt-Vesten minnes i Green Bay bymuseum. Stav. Aftbl. 1935, 23/8. — ³) Smålenenes Amtstid. 1922, 25/4 og 15/5, Glommen 1926 11/5. — ⁴) Dag over Norge nr. 4. 1945. For Fattig og Rik nr. 28—29, 21/7 1946. — ⁵) Holand: De N. Settlem. H. s. 231 ff. — ⁶) Se også S. Beck: Aus dem Leben von Niels Otto Tank i «Der Brüderbotschafter» (som utk. i U.S.A.) 26/9 1923. — ⁷) Kr. Roll: Norske Hjem, i Morgenbl. Extranr. 1904, 1 f. Sml. Det n. Folks Liv og Hist. passim. O. Forstrøm: Fredrikshald i 250 Aar 1665—1915 I, s. 346 ff. — ⁸) Kirkebok for Fredrikshald. 1792—1812. Statsarkivet, Oslo. — ⁹) Kirkeb. f. Fredrikshald 1815—34. Statsark., Oslo. — ¹⁰) Opplysn. fra Hr. sogneprest, dr. Theol. J. Holdt, Bredebro, etter brev fra Holm av 17/2 1834 til Christianfeld. — ¹¹) Likeså, etter brev fra Holm av 3/6 1835. Omtalt av Ella Anker i «Sagatun» 1936, s. 13. — ¹²) 1778—1845. Forstander i Chria 1820—34. — ¹³) 1803—44. — ¹⁴) 1805—78. — ¹⁵) 1793—1874. Bishop i Chria fra 1846. — ¹⁶) Brev av 13/4 1825. I Hr. Forlagsbokhandler Cappelens eie. — ¹⁷) Tank—J. Kielland 5/8 1825. Riksark., Oslo. — ¹⁸) Sml. Morgenbl. 1825 nr. 265, 22/9 og 1827 nr. 170 19/6. — ¹⁹) Sml. note 10. — ²⁰) Ibidem. — ²¹) Holm—Herrnhut 15/4 1830. Misj.arkivet, Herrnhut. — ²²) Tank—J. Kielland 1/4 1833. Riksark., Oslo. — ²³) Holm—Herrnhut 10/12 1830. Misj.ark., Herrnhut. — ²⁴) Carl Wulff—J. Kielland 13/7 1829. Riksark., Oslo. — ²⁵) Det Norske Folks Liv og Historie, VIII, s. 323. Sml. Tank—Kielland 2/3 1830. Riksark. — ²⁶) Tank—Kielland 9/2 1832. Riksark. — ²⁷) Holm—Herrnh. 3/5 1832. Misj.ark., Herrnhut. — ²⁸) Holm—Herrnh. 10/10 1833. Misj.ark., Herrnh. — ²⁹) Han kom til Chria 30/6 og passerte ut over Svinesund 13/7. (Morgenbl. 1832 nr. 183 1/7 og nr. 197 (15/7.)) Tank—Kielland 16/7 og 20/9 1832. Riksark. — ³⁰) Tank—Kielland 20/10 1838. Riksark. — ³¹) Memorabilia 1834 for Christiansfeld i Misj.ark., Herrnhut. — ³²) Diarium 1835 for Christiansfeld i Misj.ark., Herrnhut. — ³³) Memorabilia. 1836. — ^{33b}) F. C. Høy: Christiansfeld 1773—1923 s. 57 f. — ³⁴) Tank—Kielland 3/12 1839. Riksark. — ³⁵) Tank—Kielland 20/10 1838. Riksark. — ³⁶) Memorabilia Christiansfeld 1838. Misj.ark., Herrnhut. Tank—Kielland 20/10 1838. Der Brüderbotsch. 1923. — ³⁷) Der Brüderbotsch. 1923. — ³⁸) Tank—Kielland 20/10 1838. — ³⁹) Memorabilia Christiansfeld 1841. Misj.ark., Herrnhut. Der Brüderbotsch. 1923. — ⁴⁰) Der Brüderbotsch. Missionsblatt der Brüdergemeine 1841 nr. 14. — ⁴¹) Ibidem. Mbl. der Brüdergem. 1842 nr. 13. — ⁴²) M.bl. der Brüdergem. 1843 nr. 5. — ⁴³) Der Brüderbotsch. — ⁴⁴) Om Suriuame og herrnhuternes misjonsarbeid der, se: G. H. Steinberg: Ons Suriname. De Zending der evangelische Broeder-Gemeente in nederlandsch Guyana. Gravenhaage 1933, W. R. Voullaire: Surinam, Le pays, les habitants et la Mission Morave, Lausanne 1926, og de alm. fremstillinger av brødremisjonens

historie. — ⁴⁵⁾ Journal de l'Unité des Frères 1842 s. 123. — ⁴⁶⁾ E. Danbolt: Et hundreårsminne i norsk misjonshistorie. Hans Martin Sand — misjonær i Syd-Amerika 1840—1852. I Luth. Kirketid. 1940 s. 247 ff. — ⁴⁷⁾ A. Schulze: 200 Jahre Brüdermission II s. 133. — ⁴⁸⁾ Ibidem s. 257. — ⁴⁹⁾ A. Schulze: Abriss einer Geschichte der Brüdermission. 1901 s. 185. — ⁵⁰⁾ Schulze: 200 J. Br.miss. II s. 276. — ⁵¹⁾ Steinberg: Ons Suriname s. 133. — ⁵²⁾ Ibidem. — ⁵³⁾ Ibid. s. 135. — ⁵⁴⁾ Ibid. — ⁵⁵⁾ Der Brüderbotsch. 1923. — ⁵⁶⁾ Schulze: Abriss. s. 198. — ⁵⁷⁾ Ibidem. — ⁵⁸⁾ «Vingt-deux années de service missionnaire à Surinam», Souvenirs de Madame E. S. Dobler, i Journal de l'Unité des Frères 1888 s. 235 ff. — ⁵⁹⁾ Ibidem. — ⁶⁰⁾ Journ. de l'Un. des Fr. 1844 s. 324; Miss.blatt der Brüdergem. 1845 nr. 1. — ⁶¹⁾ Der Brüderbotsch. 1923. — ⁶²⁾ Ibidem. — ⁶³⁾ Journ. de l'Un. des Fr. 1880 s. 370. — ⁶⁴⁾ K. F. Ledderhose: Die Mission unter den freien Buschnegern in Surinam, 2det opl Heidelberg 1854, s. 90 ff. — ⁶⁵⁾ Norsk Miss. Blad 1848 nr. 9. Steinberg: Ons Suriname, s. 265. — ⁶⁶⁾ Der Brüderbotsch. 1923. — ⁶⁷⁾ Steinberg s. 138. — ⁶⁸⁾ Journ. de l'Un. des Fr. 1870 s. 274. — ⁶⁹⁾ Der Brüderbotsch. 1923. — ⁷⁰⁾ Ibidem. — ⁷¹⁾ Steinberg s. 137. — ⁷²⁾ Der Brüderbotsch. 1923. Steinberg s. 84, Voullaire s. 22, Miss.blatt der Brüdergem. 1913 s. 149 f. — ⁷³⁾ Der Brüderbotsch. — ⁷⁴⁾ Ibidem. Norlie: Hist. of the Norw. People in America s. 219. E. Anker: Sagatun s. 15. — ⁷⁵⁾ E. Anker: Sagatun s. 31 ff. — ⁷⁶⁾ Holand: De norske Settlem. hist. s. 230. — ⁷⁷⁾ F. 1823. På misjonsskolen 1844—49. Sml. Sommerfelt: Den norske Zulumission 1865 s. 112 n, Nome: Det norske Misjonsselskaps hist. i Norsk Kirkeliv I s. 144. Levnetsløp i N.M.S.'s arkiv, Stavanger (under brever 1843). — ⁷⁸⁾ Holand: De norske Settlem. hist. s. 230, 235 ff. Norlie s. 219 ff. Blegen s. 335 ff. — ⁷⁹⁾ Holand s. 238. — ⁸⁰⁾ Ibidem s. 239. — ⁸¹⁾ Sml. note 78. Holand i Nordmandstorb. juleh. 1924. Der Brüderbotsch. 1923. — ⁸²⁾ Ibidem. Sml. også Holand: Old Peninsula Days s. 136 ff. — ⁸³⁾ Der Brüderbotsch. 1923. — ⁸⁴⁾ Ibidem.